

SISÄLLYS

ARKISTOTIEDOT	2
ABSTRAKTI	3
1. JOHDANTO	4
2. TUTKIMUSALUEEN SIJAINTI JA TOPOGRAFIA	4
3. KAIVAUKSET	5
3.1. Kaivausalue 1	5
3.2. Laajennus 1	6
3.3. Laajennus 2	6
3.4. Koeoja 1	7
3.5. Koeoja 2	7
4. KAIVAUSLÖYDÖT	8
4.1. Kaivausalue 1 laajennuksineen	8
4.1.1. Keramiikka	8
4.1.2. Kiviesineet	9
4.1.3. Iskokset ja raaka-ainekappaleet	9
4.1.4. Palanut luu	11
4.1.5. Palaneet kivet	11
4.2. Koeoja 1	11
4.3. Koeoja 2	11
5. TUTKIMUSTULOSTEN TULKINTAA	11
LÄHTEET	13
LIITTEET	
Kuvat	
Peruskarttaote	
Yleiskartta	
Tasokartat	
Löytökartat	
Profiilikartat	
Kuvauspäiväkirja	
Löytöluettelo	

ARKISTOTIEDOT

KUUSAMO NISKALAMPI S

Varhaismetallikautisen asuinpaikan kaivaustutkimus 3. – 13.6.2003. NIKU – 03.

PERUSTIEDOT

MJ-tyyppi:	asuinpaikkapinta
Ajoitus:	varhaismetallikausi
Rauhoitusluokka:	2
Peruskartta:	4524 02 Saapunki
Koordinaatit:	x = 7323 57, y = 4463 37, z = 261 - 264
Koordinaattiselite:	asuinpaikan itäisen pesäkkeen keskikoordinaatti
Pinta-ala:	pesäkkeisesti vähintään 100 m ²
Etäisyystieto:	Kuusamon kirkosta noin 4,5 km pohjoiseen

OMISTAJATIEDOT

Alue tai rekisterikylä:	Kuusamo kirkonkylä
Tila:	305 – 411 – 158 – 29 Petäjäaho
Omistaja:	Kuusamon kaupunki
Osoite:	Kaiterantie 22, 93600 Kuusamo

AIEMMAT TUTKIMUKSET

Tarkastus, Sami Viljanmaa, 12. – 13.6. 2002

ARKISTOINTITIEDOT

Löydöt:	KM 33991:1-180
Kuvat:	Diat 26063-26136, Oulun yliopiston arkeologian laboratorio MV negatiivit IX64:1-32, Oulun yliopiston arkeologian laboratorio

Alkuperäisdokumentaatio ja kaivauskertomus Oulun yliopiston Arkeologian laboratorion arkistossa.

ABSTRAKTI

KUUSAMO NISKALAMPI S

Peruskartta	4524 02 SAAPUNKI
Koordinaatit	$x = 7323\ 57, y = 4463\ 37, z = 261-264$
Tutkimuskohde	Varhaismetallikautinen asuinpaikka
Tutkimuksen suorittaja	Oulun yliopisto, yleisen arkeologian oppiaine
Kaivausjohtaja	Vastuullinen johtaja prof. Milton Nuñez Kenttäjohtajat Anna-Kaisa Puputti, Heidi Ruokolainen ja Sami Viljanmaa

Kuusamon Niskalammen etelärannalla sijaitsevalta rantaterassilta löytyi kesällä 2002 Tatanginjoki W:n kaivausten yhteydessä kvartsi-iskos. Terassilla suoritettiin kesällä 2003 kaivaus, jonka tarkoituksena oli selvittää kohteen laajuutta ja mahdollista yhteyttä alueen muihin kohteisiin.

Kaivauksilla havaittiin terassin keskiosassa likamaata, keramiikkaa, kvartsiesineitä ja -iskoksia, liuske-esineen teelmä, palanutta luuta ja palaneita kiviä. Kulttuurikerros alkoi heti turpeen alla, ja runsaimmin löytöjä tuli 10-25 cm syvyyteen saakka. Noin 200 m päässä lännessä sijaitsevalle terassille avattiin koeoja, josta löytyi lieden jäännöksiä.

Kohde ajoittui keramiikan perusteella varhaismetallikautiseksi läheisen Tatanginjoki W:n asuinpaikan tavoin, joskin kohteen läntisemmältä rantaterassilta ajoittavia löytöjä ei tavattu. Tatanginjoen yläjuoksun ja Niskalammen ranta-alueita on tutkimusten perusteella hyödynnetty laajasti varhaismetallikaudella. Löytöjen perusteella asutus on ollut todennäköisesti kausiluonteista, ajoittuen lämpimään vuodenaikaan.

Löydöt	KM33991:1-180
Tutkimusalueen laajuus	8 m ²
Kenttätöaika	3. – 13.6.2003
Rahoitus	Kuusamon Energia- ja vesiosuuskunta
Tutkimusraportti	Anna-Kaisa Puputti, Heidi Ruokolainen ja Sami Viljanmaa, Oulun yliopiston Arkeologian laboratorion arkisto, kopio Museoviraston Arkeologian osaston arkistossa

1. JOHDANTO

Oulun yliopiston yleisen arkeologian oppiaine suoritti yhteistyössä Kuusamon kansanopiston kanssa arkeologisen kaivauksen Kuusamon Niskalammen varhaismetallikautisella asuinpaikalla 3.-13. 6. 2003. Kaivauksen päätukijana toimi Kuusamon energia- ja vesiosuuskunta. Kaivauksen vastuullisena johtajana toimi arkeologian professori Milton Nuñez, ja kenttäjohtajina toimivat fil. yo. Anna-Kaisa Puputti, fil. yo. Heidi Ruokolainen ja fil. yo. Sami Viljanmaa. Kaivajina työskentelivät kaivausten yhteydessä järjestetyille Kuusamon kansanopiston arkeologiselle kenttäkurssille osallistuneet Paula Javanainen ja Mervi Kuula, sekä Oulun yliopiston opiskelijat Jaana Koskela, Hannu Kuivalainen, Minna Lehtola, Mirette Modarress, Henna Niemi, Heidi Pelkonen ja Juha Tuppi.

Kohteen löysi fil. yo. Sami Viljanmaa tarkastaessaan lähialueita vuoden 2002 kaivausten yhteydessä. Paikalta löytyi kvartsi-iskos, ja sen löytöpaikalle tehtiin koekuoppa. Kesällä 2002 tutkimuksia suoritettiin kohteessa Tatanginjoki W (Annala, Juopperi ja Viljanmaa 2002.), joka sijaitsee Niskalammen kohteesta noin 150 metriä itään. Varhaismetallikausi on Kuusamossa varsin vähän tutkittua aikaa; Tatanginjoki W:n lisäksi ainoastaan yhdellä tälle aikakaudelle sijoittuvalla asuinpaikalla on suoritettu kaivauksia. ”Arskan mökiltä” on löydetty kiviesineitä sekä Sär 2 –keramiikkaa. (Sarvas 1986, 102.) Niskalammen kaivauksen tarkoituksena oli tutkia kohteen luonnetta ja laajuutta, sekä mahdollista yhteyttä alueen muihin asuinpaikkoihin, erityisesti läheiseen Tatanginjoki W:n varhaismetallikautiseen asuinpaikkaan

2. TUTKIMUSALUEEN SIJAINTI JA TOPOGRAFIA

Kuusamon Niskalammen kaivauskohde sijaitsee Niskalammen etelärannalla, rantaa kohti viettävällä rinteellä olevilla kahdella rantaterassilla. Kaivausalue 1, laajennukset 1 ja 2 sekä koeoja 1 sijaitsevat noin 15 m x 10 m laajuudessa notkelmassa, jonka itä- ja länsipuolella maasto kohoaa suhteellisen jyrkästi. Ranta sijaitsee noin 7 m päässä notkelman pohjoisreunasta, ja lasku rantaan on erittäin jyrkkä. Notkelman keskellä kulkee polku. Notkelman korkeus on 260 m mpy, kun taas rannan korkeus on 257,5 m mpy. Koeoja 2 sijaitsee noin 100 metriä länteen toisessa, topografialtaan samantyyppisessä notkelmassa.

Alueen on kuivahkoa kangasmetsää, kasvillisuus pääasiassa mäntyä, varpukasveja ja sammalia. Paikoitellen kosteammilla paikoilla, erityisesti rannassa kasvaa myös kuusta ja suopursua. Maaperä on hiekkaa. Lähiseutu on runsaiden vesistöjen halkomaa ja maastonmuodoiltaan vaihtelevaa.

3. KAIVAUKSET

Kaivausalue 1 (4 m x 4 m) sijoitettiin keskelle notkelmaa, johon koekuoppa oli tehty, notkelman tasaisimpaan osaan. Koeojalla 1 (1 m x 4 m) pyrittiin hahmottamaan asuinpaikan rajoja. Laajennukset 1 (1 m x 2 m) ja 2 (1 m x 4 m) sijoitettiin kaivausalueen 1 etelä- ja länsireunoille, koska näillä alueilla löytöjä oli eniten ja kulttuurikerros vaikutti jatkuvan kaivausalueen 1 ulkopuolelle. Kaivausalueen länsipuolella sijaitseva notkelma vaikutti myös topografialtaan asuinpaikaksi sopivalta, joten sinne avattiin koeoja 2 (0,5 m x 4 m).

Kaivaukset toteutettiin tasokaivauksena teknisinä kerroksina. Kerrosten paksuudeksi pyrittiin saamaan 5 cm, ja kerrospaksuuksissa saavutettiin +/- 2 cm tarkkuus. Kaivaustasojen numerointi kaivausalueilla ei ole yhtenevä, sillä alueet avattiin ja kaivettiin eri ajankohtina, ja niiden kaivaminen aloitettiin maaston muotojen mukaan eri korkeuksilta. Näin ollen ensimmäiset tasot (taso 1) ovat eri alueilla seuraavat: pääkaivausalueella 260,25 m mpy, laajennuksessa 1 260,20 m mpy, ja laajennuksessa 2 260,15 m mpy. Syntyneet tasot piirrettiin ja valokuvattiin. Löydöt merkittiin löytökarttoihin kerroksittain ja kerättiin palaneita kiviä lukuun ottamatta talteen. Kaivettu maa pintaturvetta lukuun ottamatta seulottiin halkaisijaltaan 8 mm seulalla. Lähialuetta kaivausalueen ympärillä tarkastettiin kairauksilla, jotka kuitenkin osoittautuivat tuloksettomiksi.

Kaivauksilla käytettiin Tatanginjoki W:n kaivauksilla kesällä 2002 määritettyä koordinaatistoa, jossa x kasvaa pohjoista kohti ja y itää kohti, ja joka on sidottu paikalle siirrettyyn ja maahan kaivettuun kiveen (Annala, Juopperi ja Viljanmaa 2002, 7.). Koordinaatisto sidottiin myös koeojasta 2 noin 65 m länteen tien varressa sijaitsevaan rajapyykkiin. Kaivausten korkeuskiintopisteenä toimi kaivausalueen 1 kanssa samassa notkelmassa sijainnut kanto, joka merkittiin ristillä. Kiintopisteen korkeus oli 260,69 m mpy. Korkeus siirrettiin Tatanginjoki W:n korkeuskiintopisteeltä (z=261,96), jonne korkeus oli siirretty valtakunnalliselta järjestelmän N60 korkeuspisteeltä (x = 732165, y = 446290, z = 264,79 m mpy) (Annala, Juopperi ja Viljanmaa 2002, 7.).

3.1. Kaivausalue 1

Kaivausalue 1 avattiin ensimmäisenä ja se sijoitettiin siten, että edellisenä vuonna tehty koekuoppa oli kaivausalueen sisällä. Kaivaus suoritettiin tasokaivauksena viiden sentin kerroksissa. Ensimmäinen kerros kaivettiin tasoon 260,25 m mpy. Luunsekaista likamaata paljastui heti pintaturpeen alta. Löytöinä saatiin pintamaan poiston yhteydessä pala keramiikkaa, kvartsi- ja kvartsi-iskoksia. Likamaata esiintyi lähes koko kaivausalueella koillisnurkkaa lukuun ottamatta. Kaivausalueen eteläreunassa likamaata ja löytöjä esiintyi pääasiassa kerroksissa 1-3, eli

korkeudella 260,25-260,15 m mpy. Länsireunassa likamaata ja löytöjä esiintyi pohjaan saakka, kuitenkin voimakkaimmin kerroksissa 2-4 eli korkeuksilla 260,20-260,10 m mpy. Hiiltynyttä maata sekä punaista ja valkoista, mahdollisesti palanutta hiekkaa esiintyi likamaan alueella laikuittain. Palaneen kiven keskittymiä oli alueella kaksi. Toinen sijaitsi ruudussa $x = 140$ $y = -65$ korkeudella 260,25-260,15 m mpy. Toinen oli ruutujen $x = 141$ $y = -64$, $x = 142$ alueella korkeudella 260,15-260,05 m mpy. Palaneet kivet olivat koko kaivausalueella sekä laajennuksissa 1 ja 2 kooltaan pääsääntöisesti varsin pieniä, suurimmillaan noin 10 cm halkaisijaltaan. Löytöihin kuului keramiikkaa, kiviesineitä, iskoksia, raaka-ainekappaleita, palanutta luuta ja palanutta kiveä. Löydöt keskittyivät samoille alueille kuin likamaakin. Palanutta luuta esiintyi laajoina läikkinä likamaa-alueella. Kerroksissa 7 ja 8 eli korkeuksilla 260,00-259,90 kaivettiin enää kaivausalueen läntistä puolikasta, sillä muilla alueilla oli päästy jo löydöttömään rikastumiskerrokseen saakka. Pohjimmista kerroksista löytyi muutama pala keramiikkaa ja palaneen luun alueita. Kerroksen 8 jälkeen tarkistettiin vielä lapiolla, että pohjamaa oli varmasti saavutettu.

Kaivausalueella 1 likamaa ja löydöt keskittyivät siis pääasiassa alueen etelä- ja länsilaidoille. Eteläreunalla kulttuurikerros oli noin 10 cm paksu alkaen jo ensimmäisestä kerroksesta, kun taas länsilaidalla kulttuurikerros ulottui ensimmäisestä kerroksesta aina 8. kerrokseen saakka.

3.2. Laajennus 1

Laajennus 1 avattiin kaivausalueen 1 eteläpuolelle, sillä kaivausalueen 1 eteläreunan löytö- ja likamaakeskittymä näyttivät jatkuvan. Laajennuksen 1 pinta-alaksi tuli 2 neliometriä, ja koordinaateiksi $x = 139$, $y = -63-64$. Myös tämä alue kaivettiin 5 cm kerroksissa. Kerros 1 kaivettiin tasoon 260,20 m mpy, eli se vastasi korkeudeltaan kaivausalueen 1 kerrosta 2. Pintamaan poiston yhteydessä löytyi kvartsikaavin sekä - iskoksia. Alueella esiintyi sekä kerroksissa 1 että 2 likamaata, palaneita kiviä sekä punaista ja valkoista, mahdollisesti palanutta hiekkaa. Likamaa-alue ei ulottunut aivan ruutujen eteläreunaan saakka, joten kulttuurimaan raja kulki luultavasti laajennuksen 1 poikki. Löytöinä molemmissa kerroksissa oli runsaasti keramiikkaa, kvartsiesineitä ja - iskoksia, palanutta luuta ja palanutta kiveä. Kerroksessa kolme esiintyi enää pieniä läikkiä likamaata, palaneen luun alueita ja kvartsi - iskos. Kaivaminen lopetettiin 4. tasoon, eli korkeudelle 260,05 m mpy.

3.3. Laajennus 2

Kaivausalueen 1 länsisivulle avattiin 1 m x 4 m laajennus, koska asuinpaikkapinta näytti jatkuvat edelleen kaivausalueen ulkopuolelle. Alueen koordinaatit olivat $x = 140-144$, $y = -66- (-67)$. Ensimmäinen kerros kaivettiin tasoon 260,15 m mpy. Pintamaan poistossa löytyi kvartsi-iskoksia ja

kvartsiraaka-ainekappale. Heti ensimmäisistä kerroksista alueen pohjoispäädystä havaittiin hiiltymän, mahdollisesti palaneen punaisen ja valkoisen hiekan, sekä likamaan sekaista maata, joka jatkui pohjakerroksiin saakka. Löytöinä alueelta tuli keramiikkaa, kvartsiesineitä, kvartsi-iskoksia, raaka-ainekappaleita sekä palanutta luuta. Löydöt keskittyivät lähinnä laajennuksen pohjoispäähän. Palanutta kiveä ja palaneen luusilpun alueita esiintyi hajallaan koko kaivausalueella jokaisessa kaivauskerroksesta pohjaan saakka. Keramiikkalöydöt sijoittuivat lähinnä pintakerrokseen, tosin ruuduista $x = 142$, $y = -67$ keramiikkaa löytyi myös syvemmistä kerroksista aina 8. kerrokseen saakka.

3.4. Koeja 1

Koeja 1 sijoitettiin varsinaisen kaivausalueen kaakkoispuolelle, koska haluttiin tutkia jatkuuko asuinpaikkapinta kauemmas rannasta. Koejan koordinaatit olivat $x = 136-139$, $y = -61-(-62)$. Ensimmäinen kerros kaivettiin tasoon 260,45 m mpy, ja kaivamista jatkettiin tasoon 4 eli korkeudelle 260,30 m mpy. Koejassa ei kuitenkaan havaittu asuinpaikkapintaan viittaavia merkkejä. Alue oli löydötön muutamaa kvartsi - iskosta lukuun ottamatta, eikä likamaata havaittu alueella. Alueen länsiprofiilissa havaittiin hiilijuova ja kaksoismaannos, joka oli muodostunut mahdollisesti metsäpalon jälkeen maanvyörymän seurauksena (Ks. koeja 1 profiilikartta.). Koejan ympäristöä tutkittiin kairauksin, mutta mitään asutukseen viittaavaa ei löytynyt.

3.5. Koeja 2

Koeja 2 sijoitettiin varsinaiselta kaivausalueelta noin sata metriä länteen sijaitsevalle rantaterassille. Terassilla päätettiin suorittaa tutkimuksia, koska haluttiin nähdä, kuinka laajasti terasseja oli hyödynnetty asutustoiminnassa. Lähialueelta oli kahdelta muulta terassilta, eli Niskalammen ja Tatanginjoki W:n kohteista havaittu asutustoimintaa, ja haluttiin tutkia asutuksen piiriin kuuluneen alueen laajuutta. Alueelle päätettiin aukaista 0,5 m x 4 m laaja koeja itä-länsi-suunnassa. Koejan koordinaatit olivat $x = 171-171,5$, $y = -177-(-181)$. Koeja kaivettiin ilman tarkkoja teknisiä kerroksia. Havaitut ilmiöt dokumentoitiin piirtämällä ja valokuvaamalla. Alueelta löytyi harvakseltaan kvartsi-iskoksia. Koejan länsipäädystä löytyi osa liesirakennelmaa korkeudelta 260,48 m mpy. Lieden ympäristössä oli hiiltä ja palaneen luun sekaista likamaata.

4. KAIVAUSLÖYDÖT

4.1. Kaivausalue 1 laajennuksineen

Löytöjä tuli pintamaanpoistosta alkaen ja ne jatkuivat pohjakerroksiin saakka, mutta suurin osa löydöistä laajennuksessa 2 ja pääkaivausalueella oli keskittynyt kerrokseen 2-4, jotka sijoittuivat korkeudelle 260,20-260,10 m mpy. Pääkaivausalueen eteläpäädyistä ja laajennuksesta 1 löydöt olivat keskittyneet pintakerrokseen, lähinnä korkeudelle 260,25-260,15 m mpy. Muutama pala keramiikkaa löytyi syvemmistäkin kerroksista ruudusta $x = 142$, $y = -66$. Kaivausalueen pohjois-, ja itäpääty olivat niukkalöytöisimpiä. Kaivausalueen löydöt koostuivat keramiikasta, kiviesineistä, -iskoksista ja raaka-ainekappaleista sekä palaneista kivistä ja palaneesta luusta. Pintamaan poiston yhteydessä löydettiin liuske-esineen teelmä, kaksi kvartsikaavinta, keramiikan pala, kvartsi-iskoksia sekä raaka-ainekappale. Tiedot löytöryhmien painoista ja lukumääristä kerroksittain taulukossa sivulla 10. Pintakerroksista pohjaan edettäessä löytöjen painopiste siirtyi eteläreunalta länsisivulle. Pääkaivausalueen koillisnurkka oli lähes löydötön.

4.1.1. Keramiikka

Keramiikkaa löydettiin lähinnä muutamista laajoista keskittymistä varsinaisen kaivausalueen ja laajennuksien 1 ja 2 rajakohdista. Osa keramiikasta tunnistettiin jo kaivausvaiheessa Anttilan keramiikaksi. Anttilan keramiikka on varhaismetallikautisen Sär 2 – keramiikan Kainuun alueelle tyypillinen muoto, jonka ajoitus on noin 1000 e.Kr.–400 e.Kr (Pesonen 1999.). Osa keramiikasta on luultavasti tarkemmin tunnistamatonta Sär 2–keramiikkaa. Osa reunapaloista pystyttiin sovittamaan yhteen kolmeksi erilliseksi kappaleeksi. Kaksi näistä kappaleista on Anttilan keramiikkaa ja yksi muuta Sär 2-keramiikkaa. Myös osa astian alaosaan kuuluneista Anttilan keramiikan paloista pystyttiin yhdistämään.

Anttilan keramiikka on paksua (paksuimmillaan 7-8 mm), väriltään vaaleaa, ja kiillesekoite on selkeästi havaittavissa suurina kiillelastuina. Koristeaiheina ovat sormenlevyiset vaakaviivat ja astian läpi menevät reiät kaulaosassa. Pohjaosassa näkyy pohjaa kiertävien kapeiden vaakaviivojen ja lyhyiden poikkiviivojen muodostamaa koristelua. (Kts. esim. KM33991:20, :38, :39, :50, :90, :98, kuvat 9, 10 ja 11.). Reikien halkaisija on 2 – 4 mm ja ne ovat mahdollisesti kahdessa rivissä. Yhteensä reikiä on paloissa 10 kappaletta, ja ne on tehty ennen astian polttoa. Kaulaosa on loivasti profiloitu. Kaikissa Anttilan keramiikan reunakappaleissa on samanlainen koristeaihe kaulaosassa, ja kappaleiden perusteella astian halkaisija on ollut noin 26 cm. Reunakappaleet kuuluvatkin ilmeisesti samaan astiaan. Astian alaosan yhteen liimatun kappaleen perusteella astia vaikuttaa

olleen tasapohjainen. Pohjan halkaisija on ollut noin 8 cm ja se on muodostanut noin 45 asteen kulman astian seinämän kanssa.

Laajennuksesta 1 ja sen läheltä pääkaivausalueelta löytynyt keramiikka eroaa tyypiltään muusta alueelta löytyneestä. Keramiikka on ohuempaa (paksuus noin 2-5 mm), väriltään tummempaa, ja poikkeaa Anttilan keramiikasta sekä koristeaiheiltaan että sekoitteeltaan. (Kts. esim. KM33991:127, :128, :129, :133, :134, :139, kuva 12). Koristeaiheet ovat monipuolisia ja ne muodostuvat kuoppakulmaviivoista, ympyröistä sekä pysty- ja vaakaviivoista. Tämä keramiikka on luultavasti tarkemmin määrittelemätöntä Sär 2-keramiikkaa. Oulun yliopiston arkeologian laboratoriossa suoritettussa mikroskooppitutkimuksessa havaittiin, että sekoitteena oli käytetty kiillettä ja hiekkaa (FT Janne Ikäheimo, suullinen tiedonanto.). Sär 2- keramiikan reunakappaleen perusteella astian halkaisija on ollut noin 23 cm. Pääsääntöisesti keramiikat esiintyvät omilla ryhmissään, Anttilan keramiikkaa löytyi lähinnä kaivausalueen länsisivulta, toista keramiikkatyyppeä lähinnä laajennuksen 1 alueelta.

4.1.2. Kiviesineet

Kvartsiesineitä kaivausalueelta löytyi yhteensä 11 kappaletta (KM33991:2, :35, :46, :56, :57, :60, :94) Laajennuksesta 1 löytyi 3 kvartsiesinettä (KM33991:125, :130, :140), jotka olivat keskittyneet pintakerrokseen, lähinnä kahteen ensimmäiseen kaivauskerrokseen. Laajennuksesta 2 (KM33991:158) löytyi yksi kvartsiesine ruudusta $x = 141$, $y = -67$. Pääkaivausalueelta ja laajennuksesta 2 löydetty kvartsiesineet olivat kerroksissa 3-5. Kvartsiesineiden koko vaihteli 5 sentistä 2 senttiin ja paino 26 grammasta 2 grammaan. Kaksi esineistä (KM33991:57 ja :60) olivat selvästi pienempiä kuin muut. Muodoltaan esineet vastasivat lähinnä kaapimia.

Pintamaan poiston yhteydessä löytyi kaivausalueelta liuske-esineen, mahdollisesti hioimen katkelma tai teelmä (KM33991:76). Esineen mitat ovat 16,7 cm x 2,3 cm.

4.1.3. Iskokset ja raaka-ainekappaleet

Kivilaji-iskoksia löytyi pääkaivausalueelta ruuduista $x = 141$, $y = -65$, $x = 141$, $y = -66$ viidennestä kaivauskerroksesta yhteensä kuusi kappaletta. Iskokset olivat liusketta.

Kvartsi-iskoksia koko alueelta löytyi runsaasti, ja suurin osa keskittynyt korkeudelle 260,15-260,05 m mpy. Iskokset olivat koko alueen laajuudella, selkeitä keskittymiä ei kyetty erottamaan. Laajennuksessa 1 niitä oli eniten tasossa 1 korkeudella 260,20 m mpy.

Kvartsiraaka-ainekappaleita pääkaivausalueen ja laajennuksen 2 alueilta löytyi yhteensä 5 kappaletta. Yksi raaka-ainekappale löytyi pintamaanpoiston yhteydestä, muut kaivauskerroksista 2-4 korkeudella 260,20-260,10 m mpy.

TAULUKKO. Kaivausalueen 1 ja sen laajennusten löydöt. Kerrokset on ilmoitettu absoluuttisina korkeuksina, sillä eri kaivausalueiden kerrosten numeroinnit eivät vastanneet toisiaan. 0. kerros merkitsee pintamaan poiston yhteydessä tehtyjä löytöjä.

	0. krs	260,25	260,20	260,15	260,10	260,05	260,00	259,95	259,90	YHT:
keramiikka	1 kpl	12 kpl	91 kpl	89 kpl	184 kpl	51 kpl	10 kpl	3 kpl	3 kpl	444 kpl
	6,0 g	26,7 g	125,8 g	97,2 g	415,4 g	238,4 g	36,7 g	32,9 g	8,2 g	987,3 g
liuske-esineet	1 kpl									1 kpl
	91,4 g									91,4 g
kvartsiesineet	1 kpl		1 kpl	4 kpl	4 kpl		1 kpl			11 kpl
	9,5 g		8,0 g	37,7 g	56,5 g		11,8 g			123,5 g
liuskeiskos						6 kpl				6 kpl
						16 g				16 g
kvartsi-iskos	50 kpl	2 kpl	84 kpl	39 kpl	105 kpl	54 kpl	18 kpl			352 kpl
	127,4 g	3,0 g	145,2 g	76,5 g	261,3 g	118,4 g	38 g			769,8 g
kvartsiraaka-ainekappale				1 kpl	2 kpl	1 kpl	1 kpl			5 kpl
				30,2 g	164,4 g	109,1 g	41,6 g			345,3 g
palanut luu		24 kpl	468 kpl	179 kpl	581 kpl	401 kpl	296 kpl	112 kpl	121 kpl	2182 kpl
		0,4 g	9,2 g	2,4 g	13,6 g	8,1 g	6,9 g	1,6 g	2,1 g	42,7 g

4.1.4. Palanut luu

Palaneen luun alueita löytyi tasaisesti koko kaivausalueelta. Niitä havaittiin heti turpeen poiston jälkeen ja ne jatkuivat pohjatasoon saakka. Palaneet luut ovat suurimmaksi osaksi kalojen luita.

4.1.5. Palaneet kivet

Palaneita kiviä löytyi runsaasti, ja ne olivat tasaisesti hajallaan koko kaivausalueella. Kivet eivät olleet kovinkaan suuria, niiden halkaisija oli suurimmillaan noin 10 cm. Pintakerroksissa pääkaivausalueen eteläpäässä ruudusta $x = 140$, $y = -65$, sekä syvemmällä viidennessä kaivauskerroksessa alueen keskiosissa $x = 142$, $y = -64$ havaittiin kaksi suurempaa palaneiden kivien rypästä. Liesiksi näitä ei kuitenkaan varmuudella voi nimittää, eikä niiden yhteydestä havaittu myöskään hiiltä.

4.2. Koeoja 1

Lukuun ottamatta kahta kvartsi-iskosta koeoja oli löydötön.

4.3. Koeoja 2

Koeojasta 2 löytyi jonkin verran kvartsi-iskoksia. Ojan länsipäästä löytyi lieden jäännöksiä. Lieden palaneet kivet olivat kookkaampia kuin pääkaivausalueelta löytyneet palaneet kivet, ja niiden yhteydessä esiintyi hiiltä sekä palaneen luun sekaista likamaata. Koeojaa ei ehditty laajentaa eikä liettä tutkia tarkemmin. Paljastunut lieden osa jätettiin peitettynä paikalleen.

5. TUTKIMUSTULOSTEN TULKINTAA

Keramiikan perusteella Niskalampi S:n asuinpaikan itäinen pesäke ajoittuu varhaismetallikaudelle. Asuinpaikka on ollut käytössä ainakin Anttilan keramiikan aikana, noin 1000 e.Kr.–400 e.Kr. Kohde on luokiteltavissa lähinnä asuinpaikkapinnaksi, sillä paikalta ei löytynyt kuoppia, valleja tai löytökeskittymiä, jotka olisivat viitanneet rakenteisiin. Mikäli paikalla on ollut rakenteita, ne ovat luultavasti olleet kevytrakenteisia. Toiminta on luultavasti keskittynyt notkelman keskiosiin; kaivausalueen kaakkoispuolelta koeoja 1:stä löytöjä juuri tavattu, ja kulttuurikerroksen raja näytti kulkevan laajennusten 1 ja 2 poikki. Kaivausalue 1 pohjoisnurkassa havaittiin selkeä luode-kaakko-suuntainen raja löytöjen ja likamaan perusteella. Palaneita kiviä ja palaneen luun keskittymiä oli tasaisesti lähes koko alueella. Löydöissä ja likamaassa oli havaittavissa kaksi keskittymää, kaivausalueen länsiosassa ja eteläosassa. Näiltä alueilta löytyi myös pääsääntöisesti erilaista

keramiikkaa; länsiosasta Anttilan keramiikkaa ja eteläosasta Sär 2- keramiikkaa. Kyseessä saattaa olla kaksi eri asutusvaihetta, mutta toisaalta voi olla kyse ainoastaan siitä, että kahteen eri kohtaan on särkynyt erilainen ruukku.

Löydöt viittaavat paikalla harjoitettuun kalastukseen ja esineiden työstöön. Niskalammen kapeikot ja läheinen Tatanginjoki ovat varmasti olleet otollisia kalastuspaikkoja jo varhaismetallikaudella. Kaivausalueelta löydetyt palaneiden kivien kasat eivät ole tulkittavissa varsinaisiksi liesiksi. Löydetyn luuaineiston sekä selkeiden rakenteiden puuttumisen perusteella paikkaa ei luultavasti ole asutettu ympärivuotisesti. Mahdollisesti kohde liittyy vuotuiskierto, mutta tarkempaa määrittelyä ajankohdasta ei ole löydetyin aineiston puitteissa mahdollista tehdä. Runsaat keramiikkalöydöt kuitenkin viittaavat siihen, että kyseessä ei ole ollut ainoastaan väliaikainen levähdyspaikka, vaan pysyväisluonteisempi asuinpaikka. Kyseessä saattaa siis olla kausiluontoinen lämpimän vuodenajan pyyntipaikka, johon on ehkä palattu vuodesta toiseen.

Kaivausalueelta 2 löytyneet kvartsi-iskokset ja liesi kertovat ihmisen toiminnasta myös tällä terassilla, ajoittavia löytöjä ei kuitenkaan tavattu. Kaikkiaan Niskalammen ja Tatanginjoen yläjuoksun ranta-alueille muodostuu parin sadan metrin pituinen kolmen asutetun terassin muodostama alue. Terassien asutusvaiheiden keskinäinen ajallinen suhde on epävarma. Kaikki ajoittavat löydöt sekä Tatanginjoki W:n että Niskalampi S:n asuinpaikoilta ovat kuitenkin varhaismetallikautisia, minkä perusteella myös kohteiden asutuksen päävaiheiden voidaan katsoa sijoittuvan kyseiselle ajanjaksolle.

Oulussa 17.12.2003

fil. yo Anna-Kaisa Puputti

fil. yo Heidi Ruokolainen

fil. yo Sami Viljanmaa

LÄHTEET

Annala, Sini; Juopperi, Tiina; Viljanmaa, Sami 2002: Kuusamo Tatanginjoki W. Kaivauskertomus. Taideaineiden ja antropologian laitos. Oulun yliopisto.

Pesonen, Petro 1999: Suomen esihistoriallinen keramiikka. www-sivu. www.helsinki.fi/hum/arla/keram/. Luettu 16.12.2003.

Sarvas, Anja 1986: Kuusamon esihistoria. Kuusamon historia IV. Koillissanomat Oy.

